

TEORETICKÉ A IDEOLOGICKÉ PROBLÉMY ROZVINUTEJ SOCIALISTICKEJ SPOLOČNOSTI

ANDREJ SIRÁCKY, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

SIRÁCKY, A.: Theoretical and Ideological Problems of the Developed Socialist Society. *Filozofia*, 35, 1980, No 2, p. 128—144

The basis of the analysis (i. e. of the theoretical-methodological starting point) of the work Theoretical and Ideological Problems of the Developed Socialist Society consists in the Marxist (materialistic) dialectics. The first part of the work, The Starting Points and Approaches to the Problem, is devoted to this. In the further part of the study the author deals with the question of today's situation in the sphere of Marxist thinking. He emphasizes that there is a sharp political and ideological struggle for the aims and the programme of the really existing socialism, as well as for the elementary principles of Marxism-Leninism. There are in the world complicated processes and phenomena taking place that are connected with the present stage of "adjustment" of the capital to the pressure of the socialist and the developing world, with their reforms and concessions to capitalism in the economic, the social, the cultural and the ideological spheres.

An important part of the study includes the problems of the economic-technological basis of the advanced socialist society. Also the analysis of the tension between the social being and the social awareness is very detailed. A special part is formed by the basic problems of the advanced socialist society. The author emphasizes that their solution demands complex approaches and analyses of social sciences.

In the part The Socialist Man — the Socialist Collective the problem of man, concretely and historically "grounded" in his whole complexity and antagonism of his existence, is being investigated.

The study is concluded by the paper on Socialist Humanization of Man in the Present Stage of Development of Society and in the end the need of an increased theoretical effort for the confirmation of the ideological front is being emphasized.

The whole complex of the complicated problems of the development of the advanced socialist society can be investigated by our Marxist-Leninist sciences only on condition that they should stand firmly on the ground of class- and party principle and of a full engagement for the policy of the Communist Party of Czechoslovakia.

Východiská a prístupy k problému

Pri riešení tejto úlohy vyžaduje sa *spoločné úsilie* spoločenských vied ako celku; len takto sa môže podať *komplexný rozbor* zložitých otázok rozvinutej socialistickej spoločnosti.

V našom prípade nejde len o nájdenie *adekvátnych teoreticko-metodologických východísk takejto analýzy*. Hovoriac vo všeobecnosti, je to najmä marxistická (materialistická) dialektika ako základ analýzy.

Jej kategórie v tomto ohľade a v zameraní na kľúčové problémy našej štúdie vystupujú ako *primárne*.

Ide predovšetkým o to, aby sme do metód a prístupov materialistickej dialektiky nevňášali neorganicky rôzne prvky evolucionizmu, pozitivismu, štrukturalizmu, funkcionalizmu. Všetky tieto „osebe“ obsahujú *len prvky dialektiky*, metód, ktoré v jednotlivých spoločenských vedách prinášajú čiastkové empirické poznatky, ale bez širokej a hĺbkovej analýzy a syntézy marxizmu-leninizmu zostávajú na povrchu poznania. Všade sa (typický je v tomto ohľade funkcionalizmus) na rovnakú rovinu kladie funkcia všetkých (i vedľajších) zložiek v systéme, ktorého skladba (štruktúra) zdá sa byť pevná. V ich analýze niet *historického a konkrétneho spoločenského* zatriedenia jednotlivých zložiek a štruktúr (v našom prípade spoločnosti, formácie; kapitalizmu, socializmu a pod.). V materialistickej dialektike je implicitne obsiahnutý aspekt *dynamickej zmeny*: v neustálom pohybe, pri prerušovaní i vo zvratoch vystupuje ako dejinnotvorný činiteľ človek, jeho aktivita, rastúca úloha subjektu v dejinách. Ale táto činnosť ako cieľavedomá činnosť ľudí týka sa *konkrétne a primárne* činnosti máš, tried, sociálnych skupín a nie izolovaných jednotlivcov. Iba v týchto reláciách sa prejavuje materialistická dialektika v prírodno-historickom procese, v ktorom je základom pokroku špecifická „tvorivá činnosť“ človeka ako producenta a reproducenta reality.

Do tejto dialektickomaterialistickej analýzy treba zaradiť aj *široký, zložitý a protirečivý okruh* problémov, ktoré súvisia s teoretickými, ideologickými i praktickými otázkami rozvinutej socialistickej spoločnosti. Je to predovšetkým spoločenské bytie (konkretizované v budovaní a upevňovaní materiálno-technickej základne) a s ním úzko súvisiace spoločenské vedomie — *jeho kvalita a komponenty* v tejto etape spoločnosti. Dialektika týchto dvoch javov (procesov) je veľmi zložitá a rozporná. V súhrne pôsobenia týchto faktorov, objektívnych a subjektívnych, sa formuje človek, subjekt, osobnosť človeka ako sociálny typ.

To je spoločný problém všetkých vied, počnúc od biológie (fyziológie, psychológie) až po ekonómiu, sociológiu, filozofiu, pedagogiku (výpočet nie je úplný).

Vedomie človeka chápané komplexne (spoločenské, skupinové, individuálne) sa *historicky a konkrétne* modifikuje v tesnej spojitosti so spoločenským bytím. V zložitých historicko-spoločenských podmienkach sa „tvoria“ (nie automaticky) kolektívy i jednotlivci, t. j. *dejinný subjekt* ako osobnosť — sociálny typ vždy konkrétne vyhranený.

Dialektika nám umožňuje preklenúť „metafyzický rozpor“ medzi všeobecným, zvláštnym a jednotlivým. V tomto zmysle možno uvažovať o subjekte (keď máme na mysli určitý sociálny typ — jednotlivca a nie sociálnu skupinu) ako o *človeku vôbec*, abstraktne ako o prírodno-historickej bytosti. Ďalej ho možno charakterizovať ako človeka danej spoločensko-ekonomickej formácie (v rozdielnom triednom začlenení).

Treba nám konkrétne analyzovať človeka v kapitalizme, v socializme, v tzv. treťom svete a prihliadať pritom — v každej skupine osobitne — na jeho príslušnosť triednu, etnickú, skupinovú, profesionálnu, vekovú, na stupeň uvedomelosti, kultúrnej a morálnej vyspelosti a pod.

I keď jednotlivé spoločenské vedy atomizujú človeka (jednotlivca, spoločnosť), človek nežije izolovane ako robotník, družstevník, inteligent, umelec, herec, ale je začlenený vždy v konkrétnom kolektíve. Ani psychológia, ktorá skúma zložitosť psychiky, nedostane sa ďalej v poznávaní *podstaty* človeka, ak problém aspoň čiastočne nepresunie do roviny spoločenskej (sociálna psychológia, pedagogika, sociológia). Len všetky spoločenské vedy ako celok, pričom zvláštne miesto zaujíma filozofia, môžu zachytiť zložitý proces formovania osobnosti človeka ako *sociálneho* typu v celom súhrne jeho aktivít, myslenia, cítenia, správania sa atď.

Nemôžeme, prirodzene, pri analýze sociálneho typu tejto etapy našej spoločnosti zostať výlučne na rovine vedomia: celý komplex komponentov vedomia sa výrazne prejavuje v praktickej činnosti človeka (v dialektickej väzbe vedomia a bytia).

Z uvedených súvislostí vyplýva, že podtextom, základom všetkých teoreticko-metodologických analýz je materiálna, ekonomická existencia človeka, jeho produkcia, distribúcia a reprodukcia hodnôt.

Problematika formovania socialistického človeka (kolektívu i jednotlivca) je veľmi zložitá a okrem spoločenských vied prichádzajú do úvahy i vedy prírodné (biológia, medicína) a technické. Myslíme si, že ani *globálny* filozoficko-sociologický základ (v kategóriách historického materializmu) nevyčerpáva celú problematiku človeka, pretože nie je to len problém „štruktúrno-komponentný“ (všetky komponenty bytia a vedomia). Pristupuje tu veľmi závažný, dialekticko-dynamický faktor — t. j. *dimenzia historická*. To znamená skúmať človeka (osobnosť, sociálny typ) v zmenách, v prelomoch sociálnych revolúcií: v našom prípade pri prechode od kapitalizmu k socializmu, potom v nižšej fáze socializmu, v jeho rozvinutej fáze a napokon v perspektíve komunizmu.

Dnešná situácia v oblasti marxistického myslenia

Netreba osobitne prízvukovať, že základom našich východísk (materialistickej dialektiky) pre pochopenie problémov našej rozvinutej spoločnosti sú diela Marxa, Engelsa, Lenina, ale aj práce sovietskych a iných marxistov zo socialistických i kapitalistických krajín. Pritom ide aj o funkčné použitie a kritiku nemarxistických „teórií“, súvisiacich s našou témou. Okrem toho opierame sa aj o empirický a faktografický (štatistický) materiál, ktorý poskytujú rôzne spoločenské vedy. Ešte závažnejším materiálom sú stranícke dokumenty (zjazdy komunistických strán, ich porady, konzultácie a pod.).

Na základe prístupných materiálov a rôznych konfrontácií možno

povedať, že situácia v robotníckom a komunistickom hnutí i v rozvíjaní teórie marxizmu-leninizmu je veľmi zložitá, neprehľadná, „problémová“. Nejde len o rôzne interpretácie základných diel marxizmu-leninizmu, ide aj o politiku a ideológiu komunistických strán v rámci Varšavskej zmluvy i mimo nej. Vedie sa nepochybne ostrý politický a ideový zápas o program reálneho socializmu, ako aj o základné princípy marxizmu-leninizmu. Ide aj o to, ako sa táto situácia javí dnes a v budúcnosti rokoch na pozadí triednych a ideologických konfliktov. Nejde, prirodzene, len o teoretické problémy a „spory“ komunistických strán, ale aj o iné teórie a ideológie (napríklad reformistické, sociálnodemokratické), ktoré sú „prítomné“ i v robotníckom hnutí (v jeho časti na Západe) a ktoré v nemalej miere ovplyvňujú demokratické a pokrokové sily vo svete (rozvojové krajiny, tzv. tretí svet).

Situáciu, ktorá charakterizuje súčasný svet a od ktorého nie sme izolovaní ani v terajšej etape budovania socializmu, musíme hodnotiť z *principiálneho* hľadiska marxistickej teórie a dialektiky. Pri uplatňovaní svojich názorov nevystačíme s citátmi a všeobecnými poučkami. Treba si všímať procesy v celej zložitosti, nové javy, ktoré súvisia s terajšou etapou „prispôsobivosti“ kapitalizmu k tlaku socialistického a rozvojového sveta, s jeho reformami a „ústupkami“ v oblasti ekonomickej, sociálnej, kultúrnej a ideovej.

V podstate ide o to, aby sa na empirickom a faktografickom materiáli, ktoré poskytujú spoločenské vedy, skúmalo, ako sa zmenenej, objektívnej situácii prispôsobuje ideológia (i teória) buržoázie a ako si vyžaduje nová situácia konkrétnu aplikáciu (prax, verifikáciu) základných princípov marxizmu-leninizmu.

Preto naše úvahy o tom, ako nová situácia vo svete ovplyvňuje i terajšiu etapu rozvinutej socialistickej spoločnosti, musíme začať — aspoň v hlavných črtách — konkrétnou aplikáciou materialistickej dialektiky na nové javy. Nejde o to, aby sme sa vzdávali týchto princípov, ide o to, aby nová situácia našla svoj adekvátny výraz v konkrétnej aplikácii materialistickej dialektiky.

Prípomíname, že proces myslenia ako odraz spoločenského pohybu (na materiálnom, ekonomickom základe) znamená schopnosť (i možnosť) zúžitkovania *integrovaných poznatkov* rôznych vied, použitie ich metód, analýz, špecifik, syntéz a generalizácií pre riešenie tohto problému. Zložitá situácia si vyžaduje i zložitú aplikáciu (konkrétne) rôznych metód.

V čom teda spočíva *podstata* problému, keď chceme rozoberať otázky rozvinutej socialistickej spoločnosti na „pozadí“ situácie vo svete?

To znamená predovšetkým zisťovať *konkrétne* všeobecnú, politickú a sociálno-ekonomickú „dialektiku“ rozvinutej socialistickej spoločnosti. To je nepochybne rastúca miera produkcie, ekonomiky, výroby, kultúry a socialistických hodnôt v súvislosti s rozširovaním socialistickej demokracie, socialistického spôsobu života, morálky a hodnôt.

Ekonomicko-technická základňa rozvinutej socialistickej spoločnosti

Z celého súhrnu objektívnych a subjektívnych činiteľov, ktoré determinujú rozvoj vyspelej socialistickej spoločnosti, chceme vyjsť *od základu*: od ekonomicko-technickej základne. I keď je tento faktor rozhodujúci, neabsolutizujeme ho. Zdôrazňujeme však, že pokrok našej spoločnosti, t. j. myslenie, cítenie i správanie sa ľudí (tried, skupín, vrstiev, jednotlivcov) sa pohybuje v rámci ekonomicko-sociálno-technickej základne, to znamená, že politika (strany) v riadení, plánovitej a cieľavedomej činnosti znamená rozširovanie sféry ľudskej aktivity do všetkých rovín spoločenského diania.

Bližšie budeme skúmať túto kvalitu vedomia (všetkých jeho komponentov) v závislosti (i v spätnej dialektickej väzbe) od základne.

Netreba osobitne zdôrazňovať, že *základom* rozvoja našej spoločnosti je ekonomika, výroba, ale riadená politikou našej strany. V taktických a strategických úlohách v tejto oblasti ide hlavne o využitie prírodného (suroviny, zdroje) a ekonomického potenciálu (produkcia, investície, pracovné sily) v súvislosti s dynamikou našej spoločnosti. Pokiaľ máme *v tomto celoštátnom pláne* na mysli Slovensko, tak ide hlavne o rozsah investícií, nových kapacít a o zdroje pracovných síl, o ich zvyšujúcu sa kvalifikáciu v rozhodujúcich výrobných odvetviach. Je to predovšetkým strojárstvo, chemický priemysel, stavebníctvo, palivá, energetika, drevársky priemysel, ľahký priemysel, ďalej poľnohospodárstvo, doprava, obchod, školstvo, osвета, veda, zdravotníctvo a i. Pôjde aj o nové prevádzky, o nové investície, ale najmä o rekonštrukciu a modernizáciu výrobných odvetví. Prírodzene, aj o likvidáciu neefektívnych a zastaralých prevádzok.

Nebudeme podrobne analyzovať podmienky a faktory ekonomického rastu, ani uvádzať štatistické cifry o raste našej ekonomiky, výroby, priemyslu, poľnohospodárstva a o celkovom objeme národného dôchodku. Z materiálov a uznesení XV. zjazdu KSČ vyplýva, že efektívnosť rozvoja, dynamika rastu našej ekonomiky — i riešenie proporcionálneho rozvoja všetkých odvetví — je základom rastu produktivity práce i zvyšovania hmotnej a kultúrnej úrovne nášho ľudu.

Ekonomika Slovenska je nerozlučnou súčasťou celoštátnej ekonomiky. Počíta sa s tým, že v r. 1980 bude tvoriť podiel priemyselnej výroby na Slovensku z celoštátnej výroby 29 percent. V r. 1985 by sa mal tento podiel zvýšiť už na 31,10 percent a v r. 1990 na 32,60 percent.

Môžeme uviesť, že v nastávajúcej päťročnici sa zvýši výroba palív, energetiky, metalurgie, strojárstva, zdokonalí sa automatizačná a regulačná technika. V rozvoji chemického priemyslu sa lepšie využijú suroviny (ropa, zemný plyn a „medziprodukty“). V súvislosti s rozvojom týchto odvetví sa zvýšia aj investície na ochranu životného prostredia.

Rozvíjať sa budú i ostatné odvetvia priemyslu (priemysel stavebných hmôt, drevospracujúci priemysel, ľahký priemysel, drevársky, textilný

a pod.). Z hľadiska ekonomickej základne bude dôležitý rozvoj poľnohospodárstva (rastlinná a živočíšna výroba, lepšie využitie pôdno-klimatických podmienok pre výrobu kukurice, hrozna, zeleniny, ovocia a pod.).

V súvislosti s rozvojom priemyslu a poľnohospodárstva sa má zdokonaľovať i dopravná sústava (elektrifikácia tratí, základná automobilová doprava, diaľnice, spoje atď.).

Mnohé problémy sa nevyriešia hneď v nasledujúcich rokoch, ich riešenie sa pretiahne až do r. 1990 (riešenie bytového problému, zvýšenie úrovne komunálnych služieb, celého odvetvia terciárnej sféry). Dá sa predpokladať, že osobná spotreba na jedného obyvateľa dosiahne na Slovensku v r. 1990 až 95 percent úrovne v ČSR. Rásť bude aj nákupná sila obyvateľstva — i zvyšovaním príjmov.

S tým všetkým súvisí aj rast obchodu, zdravotníctva, školstva, vedy. Budú sa budovať zariadenia pre dospelých a mládež. Samozrejme, nezaostane ani kultúrna oblasť (film, divadlo, rozhlas, televízia, telesná výchova, šport a i.).

I zložité otázky budovania hospodársko-sídelných centier a proporcionálny rozvoj (špecializácia) v jednotlivých krajoch i na Slovensku so zreteľom na prírodné, ekonomické a demografické podmienky bude sa riadiť princípom jednotnej československej ekonomiky.

„Napätie“ medzi spoločenským bytím a spoločenským vedomím

Z príliš rýchleho rastu ekonomicko-technickej základne — i v dôsledku rastúceho tempa vedecko-technickej revolúcie — vzniká v rôznej intenzite napätie (nesúlady) medzi spoločenským bytím a vedomím. Uvedené zmeny v ekonomike, výrobe nemajú za následok automaticky i rast vedomia, morálky, hodnôt. Z tohto hľadiska treba veľkú pozornosť venovať i teoretickej otázke, ako sa zákonitosti socializmu uplatňujú v terajšej vývinovej etape. Nestačia nám len *abstraktne* chápané zákonitosti spoločenského vývoja. Treba vedieť hlbšie vysvetliť určité zaostávanie kultúrnej (ideovej, svetonázorovej, morálnej) oblasti za ekonomicko-technickým rozvojom. Je úlohou spoločenských vied (nielen sociológie a ekonomiky) vysvetliť, ako nové vzťahy (nielen výrobné), celá spoločenská prax vedú k štruktúrnym zmenám i v celej „duchovnej“ sfére, v nadstavbe, v ideológii, morálke a prečo tieto zmeny nie sú vždy adekvátne celému spoločenskému pohybu. Vcelku možno povedať, že nové elementy socialistickej spoločenskej praxe sa stávajú postupne súčasťou socialistickeho vedomia, myslenia, činnosti a celého spôsobu správania sa (jeho novej kvality). Riešenie týchto a iných problémov spoločenského bytia a spoločenského vedomia nám obohacuje i marxistickú koncepciu, teóriu človeka — ako sa jeho *nová tvár* — osobnosť formuje v etape rozvinutej socialistickej spoločnosti.

Toto utváranie socialistickej osobnosti (v komplexnosti bytia a ve-

domia] nezávisí, ako sme videli, len od rozsahu, tempa a dynamiky ekonomicko-technickej základne. „Súhra“ medzi bytím a vedomím je omnoho zložitejšia a rozpornejšia. Sú tu vplyvy a faktory vonkajšie (medzinárodná situácia, vplyvy buržoázných teórií, ideológií i spôsobov života napr. cez televíziu, rozhlas, film a pod.), ale i vnútorné, ktoré nemožno všetky zaradiť do rámca prežitkov, predsudkov, malomeštiackych návykov a pod. I naša socialistická spoločnosť je etapovitou realizáciou ľudskej, spoločenskej praxe, so všetkými jej prednosťami a nedostatkami. V tejto prudkej dynamike a v zložitom, rýchлом tempe premenlivosti „medziľudských vzťahov“ sa formujú charaktery pozitívne, tvorivé, pevné, oddané socializmu bez výhrad, ale na periférii vznikajú i „charaktery“ nepevné, negatívne, „socialisticky“ príživnícke, asocialistické a chorobné.

V cieľavedomom pretváraní spoločnosti i kolektívov, ľudí, jednotlivcov vznikajú i „sociálne typy“ osobnosti biologicko-egoistickej zafarbenosti a sociálneho nihilizmu (delikvencia rôznych stupňov a foriem). Nebolo by socialistické ani marxisticko-leninské, keby sme pred týmito faktami zatvárali oči.

Na druhej strane treba vidieť v našom spoločenskom pohybe i v etape rozvinutej socialistickej spoločnosti predovšetkým *javy pozitívne, progresívne, perspektívne*. Čím sme vo *vyššej etape* rozvinutej socialistickej spoločnosti, tým viac nastupuje na miesto živelnosti plánovitosť, skvalitňovanie celého procesu spoločenskej aktivity kolektívov i jednotlivcov. Znova zdôrazňujeme, že aj tento proces prebieha dialekticky, cez zvraty, výpady a ústupy, cez realizovanie cieľov priamych i vzdialených — realizovaných vždy *na vyššom stupni vývoja*.

Sú to zložité a často i „neprijemné“ problémy, ktoré musíme riešiť i v tejto etape rozvoja našej spoločnosti. Pevnou oporou sú nám tu myšlienky Marxa a Lenína. V ich učení je prolegomena budúcich vecí a javov, je to historický rámec, v ktorom sa deje hnané vnútornou, objektívnou logikou budú ďalej rozvíjať. Vieme, že dialektika platí aj v socializme: z nižšej fázy rozvoja socializmu prenikajú rozpory a problémy, ktoré musíme riešiť „na pochode“. Sú to problémy, ktoré sme v širokom rámci označili ako „napätie“ medzi bytím a vedomím. Myšlienky Marxa a Lenína nás učia o tom, aby sme *v novom, i s jeho rastom a slabosťou, videli už zárodok budúcej formy*. Na tejto ceste, v terajšej etape riešime i nepopulárne otázky, nepodliehajúc ani oportunizmu, ani revizionizmu, ani malomeštiackemu radikalizmu, ale ani ultraľavičiarškim heslám.

Problémy rozvinutej socialistickej spoločnosti

V našich úvahách sa musíme neustále vracieť k základným teoreticko-metodologickým východiskám. Problémy, ako sme videli, vznikajú tam, kde je spoločenský pohyb rýchly, dynamický, kde sa realita „zázračným“ tempom mení z hypotézy a utópie na tvrdú skutočnosť. Dialek-

tiku aplikovať na javy a procesy rozvinutej socialistickej spoločnosti znamená *kriticky prehodnotiť* všetko staré, minulé, neperspektívne. Len cez materialistickú dialektiku a v historickej a konkrétnej dimenzii môžeme javy zachytiť v širších, strategických súvislostiach. Inak pri registrovaní niektorých negatívnych javov našej skutočnosti môžeme upadnúť do *metafyzickej jednostrannosti štruktúrno-funkčionalnej analýzy*. Videli by sme len nehybné, statické veci a nevzali by sme na vedomie „pohyb“. Len z hľadiska „vyššej etapy“ (komunizmu) môžeme pochopiť i javy v zárodku (v socializme). Trendy, tendencie a „projektovanie“ budúcnosti i v terajšej etape nám umožňujú určovať i prekonávané prvky nižšej fázy socializmu. Na veci nemení, že takýto „projekt“ je len víziou, predstavou, prípadne „utópiou“. Zahľadenie sa spoza hraníc dneška nám umožňuje určitý „odstup“ od prítomnosti a „vstup“ do budúcnosti. Kto *toto* nevidí a nechápe pri kritike našich nedostatkov, zostáva na úrovni pasívneho pozorovateľa alebo brzdiateľa.

Dnešné naše problémy, ťažkosti a určité deformácie — objektívneho i subjektívneho rázu — musíme vidieť v pohybe, v procese, v smerovaní k vyššej fáze, v perspektíve.

Dialektická kritika súčasnosti s pohľadom do budúcnosti nie je púhou teoretickou analýzou. Jej organickou súčasťou *musí byť* aktivita, čin, úsilie „situáciu zmeniť“. Takáto analýza má vyústiť v kapitalizme a vo svete, kde ešte vládne násilie a vykorisťovanie, do *revolučného činu* zmeny systému a v socializme do *revolučného činu výstavby* a všestranného pokroku. Preto i v terajšej etape rozvinutej socialistickej spoločnosti, keď riešime i zdánlivo *abstraktný teoretický problém* (napr. v estetike, etike, axiológii, psychológii, pedagogike), musíme zvažovať i jeho *praktické, spoločenské* dôsledky. Naša analýza nemôže byť prosťou negáciou (skeptickou, mechanickou deštrukciou), ale pozitívnou kritikou nedostatkov. V takejto analýze musí byť optimizmus a perspektívnosť.

Áké sú dôvody pre takúto dialekticky pozitívnu kritiku našej spoločnosti a myslenia?

Práve v terajšej etape vývoja našej spoločnosti a v súčasnej situácii sveta treba rozvíjať a aplikovať *konkrétne* dialektické princípy a kategórie.

V terajšej etape rozvoja našej spoločnosti, v etape budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti stojíme pred mnohými teoretickými, ideologickými a praktickými problémami, ktorých riešenie ovplyvní vo veľkej miere náš budúci vývoj. Už sme sa o niekoľkých problémoch zmienili a teraz v náväznosti na to považujeme o situácii našej a „svetovej“.

Nezastierajme si, že napriek konsolidovaniu našich pomerov najmä od r. 1970 a od XIV. zjazdu KSČ sú ešte pozostatky nesocialistických elementov a živlov aj u nás, ktoré v súvislosti s kampaňou proti nám (napr. o tzv. ľudských právach) občas stupňujú svoju nepriateľskú akti-

vitú (Charta 77 a pod.). Nielen vo svete, ale aj u nás sa vedie neustály boj, v ktorom proti deštrukcii marxizmu-leninizmu a veľkošovinistickým ambíciám maoistov stojí revolučný marxizmus-leninizmus ako rozhodujúca politicko-ideová sila 20. storočia. Nebol by takouto silou, keby sa pretvoril na jednej strane do „systému dogiem“ a na druhej strane do voľne parafrázovaných „relatívnych“ právd „marxológov“ a pozitivistov.

Historicko-spoločenskou základňou, z ktorej vzniká a rozvíja sa marxizmus-leninizmus, je *prax* a skúsenosti predovšetkým krajín svetovej socialistickej sústavy: to sú výsledky sociálnych revolúcií a výstavby socialistickej spoločnosti za podpory pokrokových svetových síl. Tu ruka v ruke ide s budovaním socialistickej spoločnosti (s *praxou*) i tvorivé rozvíjanie marxizmu-leninizmu (teórie). To je ideológia a politika komunistických a robotníckych strán, najmä Komunistickej strany Sovietskeho zväzu. Uvedomujeme si, že bez pevného vedenia a bez politickej, ekonomickej, vojenskej a ideologickej sily štátov reálneho socializmu by robotnícke a demokratické svetové hnutie stratilo svoju silu, presvedčivosť a príťažlivosť. Bez toho by ani koexistencia štátov s rozdielnym sociálnym zriadením nebola možná. Iba v tomto spočíva záruka, že *integrujúca* sila socializmu bude rásť a že robotnícke revolučné hnutie splní svoje historické úlohy. Dejinný „osud“ marxizmu ako revolučného, tvorivého a humanistického učenia je spojený s politikou a ideológiou komunistických strán, vrátane KSČ. V boji *o reálny socializmus* v politike a v teórii, v rozvíjaní ideí Marxa, Engelsa a Lenina spočíva perspektíva socializmu a komunizmu. Robotnícka trieda je dynamickým faktorom dejín, nestojí na mieste, jej cieľom nie je zvečnenie existujúceho stavu, ale utvorenie beztriednej spoločnosti — komunizmu s humanistickým obsahom.

Prax a skúsenosti našej socialistickej spoločnosti dokazujú, že sila marxizmu-leninizmu nespočíva len v jeho vedecky podložených poznatkoch, ale i v hľadaní nových ciest, prostriedkov a metód, ktorými sa „dejinne dozreté“ problémy majú riešiť. Presviedčame sa na každom kroku, že *základné princípy marxizmu-leninizmu majú trvalú platnosť* a že i dnes, v terajšej etape rozvinutej socialistickej spoločnosti sú nám teoretickou, metodologickou a praktickou oporou. Nové javy a procesy si vyžadujú *konkrétny prístup* k dozrelým problémom našej spoločnosti. Vieme, že sú to veľmi zložité a protirečivé problémy. Ich riešenie pomocou materialistickej dialektiky nám ukazuje, že sú v súlade s celkovým trendom svetovej socialistickej sústavy a s demokratickým hnutím vo svete.

Nezatvárame oči pred mnohými otvorenými problémami nášho „bytia a vedomia“. Naša spoločnosť je v pohybe a so zmenami v ekonomike a sociálnej štruktúre korešpondujú i zmeny v myslení, cítení, v spôsobe života ľudí. V „napätí“ medzi ekonomikou a nadstavbou vznikajú i nové prvky v myslení a tieto nové prvky sú v súlade s novou, socialisticťou *praxou*, s pozitívnymi poznatkami i s „omyľmi“. Za základný poznatok

tu považujeme: socialistická spoločnosť vo svojej rozvinutej etape do svojej cieľavedomej, riadiacej a organizátorskej práce vnáša i nové socialistické vedomie s perspektívou a prognostikou. Nové skúsenosti a poznatky s plánovaním ekonomiky, výroby i nevýrobnej sféry do r. 1990, prípadne až do r. 2000 nám v *hlavných črtách* ukazujú vývoj bez väčších omylov, chýb a deformácií. Tvorivé marxisticko-leninské myslenie, vychádzajúc z dôkladnej znalosti situácie a *predvídajúc* vývoj, sa stáva integrujúcou, aktívnou silou, uvoľňujúcou intelektuálne, citové, vôľové a morálne vlastnosti našich ľudí.

Komplexné aspekty vied

Len z týchto marxistických pozícií môžeme riešiť zložité politické, ekonomické, sociálne, kultúrne a ideové problémy našej rozvinutej socialistickej spoločnosti. Marxizmus-leninizmus sa však nemôže tvorivo rozvíjať bez špecifických a empirických výskumov spoločenských, ale aj prírodných vied. Ruka v ruke s týmto procesom treba skvalitňovať a prehĺbovať aj výskum v oblasti filozofie, psychológie, sociológie, vedeckého komunizmu a marxistickej teórie vôbec. Zložitý vývoj v našej spoločnosti si vyžaduje spájanie „prístupov“ integrácie a diferenciacie. Ide o syntetizovanie a kompletizovanie poznatkov rôznych vedných disciplín, čím sa riešenie problémov vymyká z ustrnulého rámca „mechanického“ myslenia. O takýto prístup a riešenie musí ísť aj preto, lebo strnulým myslením sa umŕtvoval aj elán más, ich revolučnosť a iniciatíva. Tu bol často aj koreň a zdroj niektorých chýb a omylov.

Naš vývoj i nedostatky a problémy, s ktorými zápasíme, svedčia o tom, že žiadne rozpory, *deformácie a omyly v teórii a praxi nevyplývajú z podstaty a dynamiky socializmu*. Treba odlišovať predsudky, prežitky a deformácie vzťahov subjektívneho charakteru od zákonitého, objektívneho pôsobenia disproporcií vo výrobných silách a výrobných vzťahoch „ranej“ fázy i rozvinutej etapy socialistického vývoja.

Iba živá dialektika, nie jej umŕtvené, formalizované kategórie a poznatky, mohla riešiť problémy, ktoré nedialektická spoločenská prax vnášala do aktivity más i do samej teórie. V tejto súvislosti materialistická dialektika má riešiť niekoľko závažných problémov terajšej etapy rozvoja socializmu.

Po prvé je to otázka, do akej miery [nevyhnutnej], vychádzajúc z konkrétnej situácie: zo zaostávania spoločenského vedomia za spoločenským bytím, mali určité negatívne prvky v našej spoločenskej praxi a teórii svoje *objektívne* príčiny.

Po druhé, do akej miery rôzne prežitky, predsudky a malomeštiacke návyky prispeli k spomaleniu našej cesty vpred.

Po tretie, do akej miery tu pôsobili subjektivistické a voluntaristické faktory, vyplývajúce z nedostatočných znalostí „aktérov“.

Po štvrté, a to je dôležité z hľadiska *čistoty a pravdivosti* marxizmu-

-leninizmu, do akej miery a v akom rozsahu tu zasahovali vplyvy buržoáznej ideológie a rôznych nemarxistických teórií.

Na riešení týchto a podobných problémov sa majú zúčastňovať *komplexne, tímovo predovšetkým spoločenské vedy*. Majú sa dostať — z hľadiska výstupu svojich výskumov — zo svojej imanentnosti, uzavretosti.

Na rovine riešenia politických, teoretických a ideologických otázok terajšej etapy našej spoločnosti stojí pred nami úloha: kde sú hranice medzi tvorivým rozvíjaním marxizmu-leninizmu a nebezpečenstvom skĺznutia do oportunistických, revizionistických, vulgárno-dogmatických a voluntaristických pozícií? Nie je ľahko na túto otázku odpovedať, keď máme na mysli situáciu v medzinárodnom robotníckom hnutí, v ktorom sú zrejme aj tendencie „reformovať a liberalizovať“ marxizmus.

Myslím si, že toto, ako aj predtým uvedené fakty svedčia o tom, že situácia u nás si vyžaduje bdelosť a *marxistickú* zásadovosť, aby sa pri rozširujúcich sa kultúrnych a vedeckých stykoch neotvárali dvere ne-socialistickým ideám pod tlakom určitých konzumných prvkov v socialistickom spôsobe života. Sú nesporné, i keď dnes už menej výrazné tendencie — súvisia aj s udalosťami rokov 1968—1969 — ktoré znamenajú *určitý ústup* z teoretických a metodologických pozícií marxizmu-leninizmu.

Nie je možné nepokúsiť sa o *hlbšiu analýzu* týchto teoreticko-filozofických otázok, pretože ich neriešenie má dopad politický, spoločenský, ideologický. Takáto analýza sa vyžaduje aj v tímovej práci základného výskumu i *Jednotného programu spoločenských vied*.

Nedá sa ešte tvrdiť, že kultúrna oblasť ako celok a celé teoretické zázemie je už očistené od zvyškov pravicového oportunizmu a revizionizmu. Problematika rozvinutej socialistickej spoločnosti v oblasti kultúry, spoločenského vedomia i medziľudských vzťahov koncentruje sa na výskum kolektívu, teórie, osobnosti socialistického človeka.

Socialistický človek — socialistická osobnosť

V centre marxistickej teórie je človek, konkrétne a historicky „uzemnený“, analyzovaný v celej racionálnej komplexnosti i s určitými „iracionálnymi“ prvkami jeho správania sa. Výskum človeka sa nemôže obmedziť len na jeho „miesto ekonomické“ (výrobné, pracovné), na jeho materiálne bytie v širokom triednom, etnickom, profesionálnom rámci. Vieme, že z hľadiska riešenia základných, kľúčových problémov spoločnosti sa museli *prioritne, primárne* riešiť otázky materiálno-existenčné, tie, ktoré v podstate zapadali do výrobnno-ekonomickej a sociálno-politickej sféry. Viac-menej sa o človeku ako o sociálnom type uvažovalo na *globálnej* rovine: proletár-buržuja, prípadne malomeštiak. Nepochybne bolo správne zaradenie človeka do určitej historickej etapy s vymedzením jeho triednej príslušnosti. Ale v tomto „triednom“, kolek-

tívnom rozmere sa majú všímať i jeho diferenčné, individuálne znaky.

V terajšej etape rozvoja našej spoločnosti sa vynára ako závažný *celkový rozmer a profil* človeka nielen výrobo-ekonomicko-spoločenský, ale i tá sféra jeho existencie, kde sa zvyrazňuje jeho morálka, charakter, hodnotová orientácia, svetonázor. Musíme sa sústrediť na riešenie *komplexných* problémov, ktoré súvisia s plným rozvinutím socialistickej osobnosti. Takýto pohľad neposkytuje žiadna spoločenská veda (sama osebe), ale len ich *syntetizujúci rozmer filozofický*.

Pri analýze človeka, jeho podstaty nejde o zotrvanie na rovine abstrakcie, všeobecnosti: neexistuje nijaký „abstraktný človek“, pretože človek v „čistom“ bytí a vedomí sa musí konkretizovať historicky, spoločensky, triedne a potom aj individuálne diferencovane. Začlenenie človeka do „širších“ väzieb znamená skúmať formovanie socialistickeho človeka vo všetkých súvislostiach prírodných, historických, ekonomických, spoločenských a ekologických.

Človeka treba skúmať na línii príroda-človek-spoločnosť-vedomie, pretože jeho existencia, plná rozporov, dynamiky a perspektívy v rámci biologického a spoločenského vývoja vedie do rozmerov „nedokončeného“ bytia krutou dialektikou dejín s tragickými zvratmi (vojny). Z „povrchu všeobecnosti“ sa nedostaneme ani morálnymi postulátmi, ani absolutizáciou jeho „duchovnosti“.

Miesto človeka v socialistickej spoločnosti je určené, determinované jeho „socializáciou“. Z tejto socializácie nemožno vyňať ani ekonomiku, ani techniku, stroje, mechanizmy a celý komplex vedecko-technickej revolúcie. Prvky „technokratizmu“ a „morality“ sú len časťami socialistickej kolektivity.

Pri riešení problému formovania človeka (osobnosti) v socialistickej kolektíve nám pomáhajú spisy Marxa, Engelsa a Lenina. Marx už vo svojich raných spisoch chápal človeka predovšetkým v spoločenskej a historickej dimenzii. Pri socializácii a humanizácii človeka v revolučnom procese sa cez celé dejiny prejavuje *aktívny, tvorivý vzťah* človeka k objektívnej skutočnosti. Treba zdôrazniť, že aktivita, iniciatíva a racionalita človeka v socializme viacnásobne rastie. Vidieť to osobitne v raste *socialistického* vedomia, ktoré sa prejavuje v rôznych formách *súťaženia* (brigády socialistickej práce, racionalizačné brigády, novatori, zlepšovateľa, vynálezci a pod.). Víťazstvom socialistickej revolúcie boli vytvorené široké (nielen ekonomické) predpoklady pre racionálnu premenu „skutočnosti“. Túto „racionálnu“ premenu netreba chápať v zmysle feuerbachovsko-heglovskom, ale *výlučne so zvýraznením ekonomicko-technickej a sociálnej základne tejto „racionality“*. Túto „racionality“ na ekonomicko-sociálnej rovine v celom rozsahu dejín realizujú pracujúce masy — kapitalizmom počnúc robotnícka trieda.

Preto aj problém socialistickeho človeka riešime dnes v súvislosti s novo sa utvárajúcou ekonomicko-technickou základňou, z hľadiska

rozvoja výrobných síl, s ich akceleráciou na základe „zospoločenštených“ výrobných vzťahov.

V súčasnej etape budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti sú vytvorené ekonomické a politické podmienky pre *plný rast osobnosti v socialistickej kolektíve*. Súčasne s tým sa rieši i základný problém zajtrajška: vybudovanie beztriednej komunistickej spoločnosti s novou morálkou a s novými humanistickými hodnotami.

Socialistická humanizácia človeka v terajšej etape

Ako sa nám javí, stručne povedané, problém socialistickej humanizácie človeka v terajšej etape rozvoja našej spoločnosti?

Tento problém sa, prirodzene, presúva na základnú rovinu politicko-ekonomicko-sociálnu so stúpajúcim významom subjektívneho faktora (človeka, triedy, nás). Rastúcu úlohu v tom má formujúce sa socialistické vedomie.

V socializme, v období prechodu ku komunizmu, žijeme vo významnej etape prestavby medziľudských vzťahov, kedy prebieha najrevolučnejší prevrat v dejinách. Nemyslíme si, že prechodom od kapitalizmu k socializmu socialisticou revolúciou sme vyriešili všetky problémy vývoja. Vieme, aké zložité a protirečivé zostávajú javy a procesy, ktoré sa týkajú vedomia, psychiky, osobnosti.

Nie sú to len problémy, vychádzajúce zo socialistickej praxe, z dynamiky našej spoločnosti. Nežijeme izolovaní vo svete, ku ktorému nemáme nijaký vzťah. Tlak kapitalizmu cítime nielen v ekonomickej, politickej a ideologickej oblasti. Prehľbujúca sa globálna, všeobecná kríza kapitalizmu je *svetovým* problémom. Nezamestnanosť, relatívny rast výrobných síl z hľadiska zbrojenia, kríza surovín, odbytu a menová kríza, jednostranný tlak vedecko-technickej revolúcie, kríza politická, sociálna a morálna, pokusy hospodárskou integráciou „reformovať“ kapitalizmus — to všetko vplýva predovšetkým na pracujúci ľud kapitalistických krajín, ale má neblahé dôsledky aj na socialistické a rozvojové krajiny.

Socialistický svet sa vyvíja (nie absolútne, čo vyplýva z uvedeného) podľa vlastných zákonov a charakterizuje ho *rast všetkých výrobných i nevýrobných odvetví*. Plánovitý rozvoj a hospodárska spolupráca (RVHP) prinášajú pozitívne výsledky, i keď vznikajú aj u nás určité disproporcie — v dôsledku dynamického rozvoja — medzi výrobou a konzumom. Nemožno zastierať ani určité politické a ideové rozpory vo vnútri „globálu“ socialistických štátov (napr. Čína) a napokon aj v medzinárodnom robotníckom a komunistickej hnutí (napr. „eurokomunizmus“).

Odraz pomerov v kapitalistickom svete, situácie v medzinárodnom robotníckom hnutí pociťujeme i pri riešení problémov výstavby rozvinutej socialistickej spoločnosti. Vplyv surovínovej a energetickej krízy

a farcha zbrojenia dolieha i na našu ekonomiku a spoločnosť. Z týchto a iných dôvodov sa zostruje aj politický a ideologický boj. Socialistické štáty prekonávajú tieto „kritické“ javy rozbúraním ekonomickej uzavretosti a utváraním internacionálnej jednoty vo všetkých oblastiach.

Na úseku politickom a ideologickom sa vedie veľmi zložitý a ťažký boj v dôsledku rozbíjačskej politiky Pekingu. Táto politika na teoretickej rovine znamená číročistý subjektivismus a voluntarizmus, v ktorom sa dialektika mení na statickú metafyziku a sofistiku, na „revolučnú frazeológiu“. Je to v podstate neotrockizmus, revízia marxizmu-leninizmu z ultraľavičiarских a nacionálno-hegemonistických pozícií. V praxi tento nacionalizmus a hegemonizmus sa spája s najreakčnejšími silami imperializmu a reakcie.

„Svetové“ i naše problémy v socialistických krajinách

V týchto veľmi zložitých a protirečivých podmienkach rozvíja sa i naša socialistická spoločnosť, formujú sa socialistické kolektívy a osobnosti, utvára sa socialistické vedomie a socialistický spôsob života. V tejto súvislosti, ako sme videli, musia sa riešiť i závažné teoretické a metodologické otázky. Nie sú to len spomínané ideológie, ktoré sa premietajú na teoretické spory. Ako vieme, front nepriateľov socializmu a protivníkov marxizmu-leninizmu je veľmi široký. Sú to rôzne „marxologické“ koncepcie a pozitivistické, existencialistické, štrukturalistické a iné „teórie“, ktoré tiež stoja proti marxizmu-leninizmu. Ale z hľadiska rozvoja socializmu a čistoty marxizmu-leninizmu hlavné nebezpečenstvo spočíva v politike a ideológii maoizmu. Táto „polarizácia“ medzi politikou a ideológiou socialistických štátov a medzi maoistami nie je taká jednoznačná, priamočiara a ideologicky jasná. Ultraľavičiarски čínski maoisti v spoločenských procesoch zdôrazňujú len zásahy „zhora“, permanentnú revolúciu v čínskom chápaní: opieranie sa proti „sovietskej hrozbe“ o konzervatívne a imperialistické sily Západu a USA. Takejto „súhre“ politických síl sme vystavení i my s nebezpečným tlakom k „tretej svetovej vojne“ alebo s problematickou konvergenciou idealizovaného „svetového procesu“ (reformistov, socialistov, sociálnej demokracie). Je nesporné, že tieto „apokalyptické hrozby“ a na druhej strane idealizované koncepcie (liberalizmus, ľudské práva, abstraktná demokracia) prenikajú k nám nielen v rôznych (i „marxistických“ a „marxologických“) teóriách, ale i vnášaním malomeštiackych návykov a predsudkov do vedomia ľudí.

Zvýšené teoretické úsilie a upevnenie ideologického frontu

Z týchto zložitých politických a ideologických rozporov sveta a mas vyplýva nám potreba zvýšeného teoretického úsilia o upevnenie ideologického frontu. Musíme sa chrániť pred frazeológiou (oportunistickou

a ultraľavičiariskou) a ilúziami o akomsi „uzavretom svete“. Máme k dispozícii spoľahlivé prostriedky vedeckej analýzy, pozitívnej kritiky a sebakritiky, aby sme sa mohli v *zložitej situácii* správne orientovať. Vyhýbať sa treba abstrakcionizmu a odmietat treba i absolutizovanie rozporov u nás a vo svete. Dialektika nás bezpečne vedie cez tento labyrint a umožňuje našim spoločenským vedám nájsť východisko z každej situácie s jasnou perspektívou.

Naša socialistická realita — to je nesporný ekonomický, sociálny a kultúrny progres i s problémami, ktoré i terajšia etapa nastoluje. Nie je všetko ideálne, bezchybné a „hotové“, večný model budúcej komunistickej spoločnosti. Skôr šlo o program, o ciele, stratégiu a vytváranie predpokladov pre vybudovanie beztriednej spoločnosti. Zo spisov Marxa, Engelsa a Lenina si možno utvárať obraz spoločnosti, v ktorej nebude vykorisťovania a útlaku, v ktorej práca bude „životnou potrebou“ a v ktorej sa bude realizovať odveký sen ľudstva: každému dávať podľa potreby a realizovať po „predhistórii“ ľudstva skutočnú „ríšu slobody“. Bude to vlastne premietnutie naivných, utopických predstáv o „raji“ doterajších ľudských pokolení do skutočnosti. Možno predpokladať, že to bude „jednota“ integrovaného ľudstva ako realizovanie komunistického humanizmu a vysokej morálky.

Do tejto perspektívy, ktorá sa črtá pred nami v etape rozvinutej socialistickej spoločnosti, treba vniesť ešte jeden *závažný moment*: je to globálny vedecko-technický pokrok, vyjadrovaný i dobýjaním kozmu a prenikaním do tajov makro a mikrojavov.

Sme ešte len na začiatku etapy rozvinutej socialistickej spoločnosti a nevieme *zvážiť všetky objektívne a subjektívne faktory postupujúcej integrácie socializmu a ostatného sveta*. Jedno vieme: v týchto procesoch bude vždy aktívnejšie a aktívnejšie vystupovať *ľudský činiteľ*. Bude to realizovanie *podstaty* človeka ako univerzálnej bytosti spätjej s prírodou, ale i prekonávajúcou (nie absolútne) toto väzivo. Všetky sny, utópie i reálne plány a programy sa uskutočňujú cez praktickú činnosť človeka, v ktorej je inkorporovaná i teória vždy na vyššej úrovni. Človek — tvorca, robotník, plánovač a mysliteľ bude schopný prekonávať prekážky prírodou a triednymi spoločnosťami mu kladené. V tomto zložitom procese sa človek objektivizuje a súčasne i subjektivizuje vo svojom diele, v práci, tvorbe, iniciatíve a fantázii.

V tejto etape vývoja socializmu sa realizuje *trvalý rast výrobných síl i nových výrobných vzťahov*. Dosahujeme vysoký stupeň vo vedeckej organizácii, v plánovaní a riadení všetkých stránok spoločenského života. Po dosiahnutí stupni industrializácie sa rozširuje automatizácia všetkých odvetví, s tým súvisí použitie modernej výpočtovej techniky i v riadení zložitých procesov socialistickej výstavby. Vytvárame ekonomicko-materiálne, technické i vedecké podmienky, aby naša spoločnosť dospela do štádia hojnosti potrieb a šírky záujmov vyspelých kolektívov i jednotlivcov. Od výrobnotechnickej sféry nemožno mechanicky izolo-

vať ani kultúrne procesy a javy, ktoré spolupôsobia pri utváraní socialistického spôsobu života a zdravého životného prostredia. Na tejto rovine prebieha i proces všestranného rozvoja socialistickej osobnosti, jeho humánno-morálnej tváre. Sme svedkami záverečnej fázy „odcudzenia“ človeka na rovine ekonomickej a sociálnej, prekonávajúc (relatívne) okovy nášho animálneho bytia.

Celý komplex zložitej problematiky rozvoja vyspelej socialistickej spoločnosti môžu naše marxisticko-leninské vedy skúmať a riešiť len vtedy, keď budú stáť pevne na pôde triednosti, straníckosti a plnej angažovanosti za politiku Komunistickej strany Československa.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТОГО СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА

Андрей С и р а ц к и

Основой анализа (т. е. теоретико-методологическим исходным пунктом) работы является марксистская (материалистическая) диалектика. Этому посвящен первый раздел работы „Исходные пункты и подходы к проблеме“. В следующем разделе работы автор анализирует современную ситуацию в области марксистской мысли. Он подчеркивает, что ведется острая политическая и идейная борьба за цели и программу реального социализма, а также за основные принципы марксизма-ленинизма. В настоящее время в мире происходят сложные процессы и явления, связанные с современным этапом „приспособления“ капитала к давлению социалистического мира и развивающихся стран, с „реформами“ и уступками капитализма в экономической, социальной, культурной и идейной областях.

Важную часть статьи составляет рассмотрение проблем экономическо-технической базы развитого социалистического общества. Автор подробно анализирует также „напряжение“ между общественным бытием и общественным сознанием. Особое внимание он уделяет рассмотрению основных проблем развитого социалистического общества, подчеркивая, что решение этих проблем требует комплексных подходов и анализа общественных наук. В разделе „Социалистический человек — социалистический коллектив“ исследуется проблема человека, рассматриваемого конкретно-исторически во всей комплексности и противоречивости его существования. В заключительном разделе статьи „Социалистическая гуманизация человека на современном этапе развития общества“ подчеркивается необходимость повышения теоретического стремления к укреплению идеологического фронта.

Весь комплекс сложной проблематики развития развитого социалистического общества наши марксистско-ленинские науки могут исследовать лишь в том случае, если они будут прочно стоять на позициях классовости, партийности и будут всецело защищать политику Коммунистической партии Чехословакии.

THEORETISCHE UND IDEOLOGISCHE PROBLEME DER ENTWICKELTEN SOZIALISTISCHEN GESELLSCHAFT

Andrej S i r á c k y

Grundlage der Untersuchung (d. h. der theoretisch-methodologische Ausgangspunkt) der vorliegenden Arbeit ist die marxistische (materialistische) Dialektik. Die-

sem ist der erste Teil der Arbeit gewidmet: Ausgangspunkte und Zutritte zum Problem. In einem weiteren Teil der vorliegenden Arbeit widmet sich der Verfasser der aktuellen Situation auf dem Gebiet des marxistischen Denkens. Er betont, dass um die Ziele und das Programm des realen Sozialismus ein scharfer politischer Kampf geführt wird, ebenso wie auch um die Grundprinzipien des Marxismus-Leninismus. In der Welt verlaufen komplizierte Prozesse und Phänomene, die damit zusammenhängen, dass sich das Kapital dem Druck der sozialistischen Welt und der Entwicklungsländer „anpasst“, mit den „Reformen“ und Zugeständnissen des Kapitalismus auf ökonomischem, sozialem, kulturellem und ideologischem Gebiet.

Ein wichtiger Teil der Studie behandelt Probleme der ökonomisch-technischen Basis der entwickelten sozialistischen Gesellschaft. Ebenso eingehend ist auch die Untersuchung der „Spannung“ zwischen gesellschaftlichem Sein und gesellschaftlichem Bewusstsein. Einen besonderen Teil bilden auch Probleme der entwickelten sozialistischen Gesellschaft. Der Verfasser betont, dass die Lösung dieser Probleme umfassende Zutritte und gesellschaftswissenschaftliche Untersuchungen erfordert. Im Teil Sozialistischer Mensch-sozialistisches Kollektiv wird das Problem des konkreten und historisch fixierten Menschen in der ganzen Komplexität und Widersprüchlichkeit seiner Existenz untersucht. Die Studie schliesst mit dem Abschnitt über die sozialistische Humanisierung des Menschen in der gegenwärtigen Etappe der gesellschaftlichen Entfaltung und abschliessend wird die Notwendigkeit eines gesteigerten theoretischen Bemühens um die Festigung der ideologischen Front betont.

Unsere marxistisch-leninistischen Wissenschaften können die gesamte komplizierte Problematik der Entfaltung der entwickelten sozialistischen Gesellschaft nur dann erforschen, wenn sie fest auf dem Boden der Klassenmässigkeit, Parteiligkeit stehen und sich voll und ganz für die Politik der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei einsetzen.